

Verslag van de informatie bijeenkomst Kerkrade op 26 november 2015

Naar aanleiding van de toezegging om aan het eind van 2015 belanghebbenden te informeren naar de stand van zaken aangaande het onderzoek, zijn er in november 2015 voorlichtingsbijeenkomsten gehouden voor oud-medewerkers, op 24 november te Assen en op 26 november te Kerkrade.

Verslagen van eerdere bijeenkomsten kunt u terugvinden op www.rijksoverheid.nl/chroomverf/.

Hieronder volgt een uiteenzetting van de algemene inleiding, de toelichting van het RIVM en ten slotte de tijdens de bijeenkomst in Kerkrade gestelde vragen.

Algemene inleiding

Een inleidende presentatie is gegeven door de voorzitter van de Taskforce, BGen J. van Duurling. Deze presentatie is als bijlage gevoegd bij het verslag.

1. Bedoeling van de voorlichting bijeenkomsten.

De opdracht is om transparantie en eerlijkheid te bieden richting betrokkenen. Hoewel er in deze nog geen concrete antwoorden zijn, worden deze bijeenkomsten gehouden om betrokkenen in te lichten over de stand van zaken.

2. Opzet van het onderzoek.

Het onderzoek bestaat in feite uit meerdere delen:

1. Het historisch onderzoek door het RIVM:

Hierbij zijn meerdere spelers betrokken: het RIVM, de Paritaire Commissie, de Taskforce en het CAOP.

Het RIVM zal tijdens de bijeenkomst een inhoudelijke toelichting geven over het onderzoek.

2. Het archiefonderzoek door de Taskforce:

In het kader van de transparantie en eerlijkheid, heeft de minister van Defensie besloten om alle documenten rond deze problematiek online beschikbaar te stellen. De Taskforce houdt zich onder andere bezig met het vinden van deze documenten. Inmiddels zijn er 2.000 documenten gevonden en gepubliceerd op internet en het faciliteren van het RIVM-onderzoek. Nu deze informatie ook zal worden gebruikt in het RIVM-onderzoek, worden aanwezigen opgeroepen om mogelijke documentatie die zij zelf hebben, aan te leveren via het CAOP.

3. GGD-onderzoek naar de actuele situatie op POMS-sites:

De GGD heeft onderzoek gedaan naar de veiligheid van de POMS op dit moment. Reeds is gebleken dat alle drie de locaties veilig zijn waar het gaat om blootstelling aan zware metalen.

4. Gezondheidskundig onderzoek oud-medewerkers en huidig personeel:

Zowel het huidig personeel als het voormalig personeel kan gebruik maken van een gezondheidskundig onderzoek. Voor de medewerkers van nu is dat een gericht periodiek onderzoek (GPO) en voor de oud-medewerkers is dat een bedrijfsgeneeskundig consult. Het doel hiervan is preventie van arbeidsgebonden aandoeningen en opsporing van (vroeg) gezondheidsklachten.

5. De quick-scan op 10 lokaties waar nu nog met chroom-6 wordt gewerkt.

3. De Coulancregeling:

In afwachting van de resultaten van het RIVM-onderzoek, heeft Defensie in samenwerking met de vakbonden een tijdelijke regeling opgesteld voor (voormalig) Defensiemedewerkers die mogelijk ernstig ziek zijn geworden door het werken met chroomhoudende verf of CARC. Deze tegemoetkoming is bedoeld als een tussentijdse oplossing, zodat de ergste noden kunnen worden gelenigd. Om te bepalen of iemand in aanmerking komt voor de Coulancregeling wordt gekeken naar enerzijds het ziektebeeld en anderzijds de functie die zij bij Defensie hebben vervuld.

Inmiddels hebben ongeveer 1500 (oud)medewerkers van Defensie een beroep gedaan op de Coulancregeling.

Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) zorgt voor de afhandeling van de tegemoetkoming.

4. Voorts:

Er is zowel vanuit Defensie als vanuit de politiek veel aandacht voor dit onderwerp. De minister heeft aangegeven te willen dat de onderste steen boven komt in dit dossier. Wel is er een spanningsveld tussen de zorgvuldigheid en de gewenste snelheid van het onderzoek.

De Minister heeft reeds toegezegd dat Defensie haar verantwoordelijkheid zal nemen, als het onderzoek hier aanleiding toe biedt.

Presentatie RIVM

De projectleider van het RIVM-onderzoek, dr. R. Beelen, houdt een presentatie over de stand van zaken in het RIVM-onderzoek. Deze presentatie is als bijlage gevoegd bij het verslag.

RIVM geeft aan binnen de grenzen van de zorgvuldigheid en kwaliteit, zoveel mogelijk snelheid te willen betrachten.

De inbreng van (oud-)medewerkers in de vorm van het aanleveren van vragen en informatie, is hierbij essentieel. Documenten kan men aanleveren via het CAOP. Daarnaast is het RIVM voornemens om gesprekken te voeren met (oud-)medewerkers over de praktijkwerkelijkheid aangaande de werksituatie. Ook hierbij is inbreng van betrokkenen van cruciaal belang.

Het RIVM-onderzoek bestaat uit twee pijlers:

1. Het bieden van hulp aan mensen die ziek zijn.

Hiervoor is enerzijds een contactpunt ingericht voor medische professionals en anderzijds is er een informatieblad beschikbaar voor huisartsen. Deze is tevens op te vragen bij het CAOP, zodat mensen deze kunnen meenemen wanneer zij naar de huisarts gaan met klachten die mogelijk aan chroom-6 kunnen worden gerelateerd. Suggesties voor andere manieren die behulpzaam kunnen zijn, zijn zeer welkom.

2. Het doen van een historisch onderzoek.

Er zijn 1.400 vragen ontvangen uit verschillende bronnen, waarvan 1.300 van (oud-)medewerkers. Al deze vragen zijn gecategoriseerd en meegenomen in de 34 onderzoeksvragen. De Paritaire Commissie stelt de onderzoeksvragen en de volgorde daarvan vast.

De onderzoeksvragen zijn ingedeeld in 10 deelonderzoeken. Deze worden niet alleen uitgevoerd door het RIVM zelf, maar ook door externe partijen. Ten aanzien van de

deelonderzoeken worden onderzoeksvoorstellen geschreven, die worden getoetst op kwaliteit door de Klankbordgroep. Deze bestaat uit een onafhankelijke voorzitter en 19 deskundigen uit allerlei vakgebieden, die zijn voorgedragen door de betrokken partijen. Ook de onderzoeksresultaten zullen aan de klankbordgroep worden voorgelegd.

Het onderzoek gebeurt op diverse manieren:

1. Het literatuuronderzoek naar het ziektebeeld is reeds gestart en hiervan wordt verwacht dat dit rond de zomer van 2016 zal zijn voltooid;
2. Het onderzoek naar de werksituatie bestaat enerzijds uit literatuuronderzoek en anderzijds uit gesprekken met (oud-)medewerkers over de praktijkwerkelijkheid. Met het literatuuronderzoek is reeds begonnen. Zo mogelijk is het bedoeling om het onderzoek naar de werksituatie eind 2016 te hebben voltooid, maar dit is ook afhankelijk van de inbreng van betrokkenen door middel van de gesprekken en het aanleveren van documenten;
3. Het onderzoek naar een mogelijk extra risico door het werk kan pas aanvangen als de onderzoeken naar het ziektebeeld en de werksituatie zijn voltooid;
4. Het juridische vraagstuk naar een mogelijke aansprakelijkheid kan pas op het eind worden beantwoord als er een compleet beeld voorhanden is.

Inmiddels zijn alle deelonderzoeken gestart.

Vragen donderdag 26 november 2015 bijeenkomst Kerkrade, Fletcher Hotel-Restaurant Kasteel Erestein te Kerkrade
---

De vragen zijn zoveel mogelijk geanonimiseerd weergegeven. De vragen zijn over het algemeen beantwoord door BGen Van Duurling (ook aangegeven als: de Taskforce), tenzij anders vermeld. De beantwoording vanuit het RIVM (aangegeven als: het RIVM) is hoofdzakelijk gekomen bij monde van de heer Beelen.

We hebben veel gehoord over chroomverf en CARC, maar dit is niet juist. Het gaat ook om veel meer andere gevaarlijke stoffen en primers, en het is belangrijk dat deze ook worden meegenomen.

Het onderzoek spitst zich toe op chroom-6 en CARC. Als het RIVM zou worden gevraagd om nu alles te onderzoeken, zal het onderzoek nog jaren duren. Eerst worden chroom-6 en CARC onderzocht en stoffen die de effecten hiervan zouden kunnen beïnvloeden, daarna volgen wellicht nog andere stoffen. De Paritaire Commissie begeleidt het onderzoek, maar kan niet zeggen wat moet worden onderzocht. Wel kan de Commissie adviseren, maar uiteindelijk neemt de Minister het besluit. Anderzijds wordt PX-10 nu niet meer bekeken. Het onderzoek is afgerond en de Minister volgt hierbij de onderzoeksresultaten. Wel zal in januari 2016 een bijeenkomst worden gehouden over PX-10.

Het RIVM geeft aan dat alle vragen van de belanghebbenden zijn opgenomen, waaronder de vraag om onderzoek te doen naar alle gevaarlijke stoffen. Deze vraag is voorgelegd aan de Paritaire Commissie. Aldaar is besloten om het onderzoek vooralsnog te beperken tot chroom-6 en CARC. Wel wordt in de gesprekken gevraagd waar men nog meer aan blootgesteld is. Er zal worden onderzocht of daarbij stoffen zijn die in combinatie met chroom-6 versterkend werken. Als alles tegelijkertijd zou worden onderzocht, zou het onderzoek nog 6 tot 10 jaar kunnen duren. Dit betekent echter niet dat andere stoffen later niet aan de orde kunnen komen, maar dat is aan de Paritaire Commissie.

Van PX-10 is al meer dan 30 jaar bekend dat er benzeenhoudende stoffen in zitten. Eerst was dat dossier gesloten, maar nu weer heropend. Ook het onderzoek naar chroom-6 kan in principe worden afgesloten na het AGROS-rapport uit 1999. Wat moet men nu nog onderzoeken? Specialiseer je nu dan ook op andere stoffen.

Dat bewijs ligt nog niet op tafel, anders zou men het onderzoek niet hoeven doen. Er is op zich geen twijfel over de bevindingen uit het rapport, maar er bestaan kennelijk meerdere waarheden. Hierbij gaat het niet alleen om de bevindingen van een onderzoeksinstituut, maar ook om het verhaal van de mensen. Nu wordt onderzocht hoe dit alles in de tijd moet worden geplaatst. Dat kan alleen door een alomvattend onderzoek. Wat er uit komt, dat staat dan ook, en zal niet meer ter discussie staan. Defensie gaat verantwoordelijkheid nemen als uit de resultaten blijkt dat dit moet.

U geeft aan dat er 10 deelonderzoeken komen, maar waarom niet 12 in het kader van de side skirts en benzeenhoudende stoffen?

Het uitbereiden van het onderzoek, betekent dat het langer zal duren. Mogelijkerwijs zal verder onderzoek naar uranium in de vervolgstappen aan de orde komen. De GGD heeft onderzoek gedaan naar uranium.

De GGD geeft aan dat zij hebben gekeken naar uranium en andere stoffen die eventueel zijn achtergebleven. Bezien is of medewerkers daaraan worden blootgesteld of daar ziek van kunnen worden. Dit rapport wordt binnenkort openbaar gemaakt.

Dit komt op mij over alsof het een grote schoonmaak is geweest.

De GGD geeft aan dat zij zijn gevraagd om onderzoek te doen naar het risico voor mensen die er nu nog werken, terwijl het onderzoek van het RIVM kijkt naar verleden. De bevindingen van de GGD in het huidige onderzoek, zeggen niets over wat de mensen toentertijd hebben meegemaakt.

De Taskforce geeft aan dat de huidige schoonmaak nu wordt gezien als het wegwerken van bewijzen, maar periodieke industriële schoonmaak is voorgeschreven in de Arbo-wet.

Een paar maanden geleden stond op facebook dat in Brunssum voorafgaande aan het onderzoek van de GGD, onder andere de wasplaats was afgebroken. Dit is stiekem gedoe.

In Brunssum gebeurt er nu veel, want men is bezig met de voorbereidingen voor de verbouwing en de komst van de Amerikanen. De wasplaats is niet afgebroken om de GGD voor te zijn, anders had de Taskforce hiervan geweten. De Minister heeft gezegd dat er sprake moet zijn van transparantie en als bekend was geweest dat wasplaats een poel van verderf was, had dat meegenomen kunnen worden in het onderzoek. Het GGD-onderzoek gaat over huidige situatie. Als men informatie heeft dat het in het verleden slecht gesteld was met de wasplaats, is het zaak dat dit bij het RIVM terechtkomt. Uw inbreng is dus van belang. Zo ook de deelname aan de focusgroepen. Hier hebben uiteindelijk slechts 50 mensen aan deelgenomen.

RIVM kan dit ook vragen aan de advocaat. Afgesproken dat al het contact verloopt via onze advocaat.

Het is mogelijk om iemands advocaat hierover te benaderen, echter is die dan onbekend met de praktische informatie. Als wordt gevraagd hoe dingen eruit zagen en waar dingen opgeslagen waren, zal een advocaat dat niet kunnen beantwoorden. Het RIVM moet informatie uit eerste hand hebben. Het is buitengewoon zonde voor de inhoud en kwaliteit onderzoek als dergelijke inbreng ontbreekt.

In Maastricht is een hoorzitting geweest, met een rapport van die hoorzitting. Waarom zijn al die vragen nog nodig?

Het RIVM geeft aan dat relevante informatie juist op tafel komt in de gesprekken waar verschillende medewerkers met elkaar spreken. Er is toen en ook nu nog, gesproken met een letselschadeadvocaat, maar dat heeft niet geleid tot relevante informatie. Focusgroepen zijn echt de enige manier om relevante informatie op tafel te krijgen. Het is een twijfelachtige gang van zaken dat gesprekken nu onder druk van een letselschadeadvocaat niet zijn doorgegaan.

In de focusgroep kunnen mensen tegen elkaar worden uitgespeeld.

De Taskforce kan zich voorstellen dat een advocaat in dit licht met zijn cliënt spreekt. Maar het betreft echter geen proces, maar een onderzoek. Pas aan de conclusie kunnen mogelijkere rechten worden ontleend. In deze fase gaat het echter om pure informatie ten behoeve van het RIVM. Er wordt niemand tegen elkaar uitgespeeld, dat zou ook in strijd zijn met de opdracht van Defensie.

Vanuit de vakbond VBM wordt aangegeven dat men heel goed snapt dat er in deze zaal heel veel argwaan is en dat men het gevoel heeft dat hen een oor wordt aangenaaid. Dat is niet raar, want in het verleden zijn er meer situaties geweest waarbij onderzoeken niet goed werden afgedaan. VBM's ervaring is nu echter dat dit onderzoek op een hele andere, veel bredere manier gedaan wordt. Natuurlijk hebben advocaten een belang, maar het RIVM wil weten wat er feitelijk is gebeurd en hoe de situatie er toen uitzag. Op grond van die informatie trekken zij hun conclusies. Als de mensen hen niets vertellen, kunnen ze enkel die conclusies trekken. Mensen zullen dan later zeggen dat er te weinig mensen zijn ondervraagd. Zonder medewerking van de medewerkers, wordt de kwaliteit van het onderzoek minder. Als de mensen niet meewerken, heeft dat consequenties voor de uitkomst van het onderzoek. Hun inbreng is dus in het belang van de medewerkers zelf en van hun collega's.

Mijn voorstel is om een hoorzittingcommissie in te stellen en een dossier aan te leggen waarin alles wordt vastgelegd. Dan heeft iedereen er een goed gevoel over. Naderhand kan men daarop terugvallen. Hierbij kan je beginnen met de mensen die ziek zijn, waardoor je dan bewijsondersteuning hebt. Men kan dan de informatie naast elkaar leggen.

Het RIVM geeft aan dat zoiets ook gebeurd, alleen wordt dit dan geen hoorzitting genoemd maar een focusgroepgesprek met deskundigen. De individuele verhalen worden opgetekend en al die verslagen worden naast elkaar gelegd. Iedereen mag zijn eigen verhaal doen, en deze worden allemaal meegenomen in onderzoek.

Het onderzoek verloopt in twee trappen: eerst wordt middels de documentatie naar de papieren werkelijkheid gekeken, maar het RIVM is vooral geïnteresseerd in de praktijkwerkelijkheid. Hiervoor begint men volgend jaar met die gesprekken. Het beeld dat voortvloeit uit het documentatieonderzoek wordt dus ingevuld met de informatie die de mensen geven. Deze gesprekken worden per locatie gevoerd (dus op de 5 POMS-sites), totdat het RIVM het complete beeld heeft. Hoeveel mensen er worden gesproken hangt af van de uitkomsten van de gesprekken en de opkomst. Wel moet er een balans worden gevonden qua aantallen en hangt het ook af van de locatie. Vooralsnog gaat het RIVM uit van zoveel mensen als nodig.

Al aan het begin van het onderhoudstraject had zorgvuldigheid moeten worden betracht bij het afgeven van de dienstopdracht. Dit had van tevoren moeten worden gezegd. Dat wij nu ineens zo belangrijk zijn, is nakaarten. Dit voelt als een minderwaardige manier om mensen die het land hebben gediend te behandelen. Er wordt nu veel geld in dit onderzoek gestoken, maar dit had al veel eerder moeten plaatsvinden. Het geeft geen prettig gevoel.

Defensie is anders dan andere organisaties: optreden op basis van vertrouwen is inherent aan zowel het militaire metier als bij de burgermedewerkers. Men heeft het idee dat het vertrouwen is beschaamd. De Minister heeft dit goed herkend en wil dus weten hoe het zit. Als Defensie nalatig is geweest, heeft Defensie ook een plicht voor de mensen te zorgen. Omgekeerd geldt dat het beeld ook helder en acceptabel moet zijn.

In het verleden is misschien niet alles goed gegaan. Nu gebeurt er iets heel nieuws: alles komt op tafel, men gaat kijken naar de kaarten en pas daarna wordt het spel gespeeld. Ook de coulanceregeling is nog nooit zo gedaan. Defensie hoopt dat het vertrouwen hiermee hersteld kan worden.

Waarom heeft Defensie geen gebruik gemaakt van wederhoor?

Defensie heeft afgezien van wederhoor in een voorlopig getuigenverhoor. Wel wordt nu de bodemprocedure afgewacht.

Er worden nu grote groepen uitgesloten [voor de coulanceregeling], zoals bijv. mensen met blaaskanker. Uit een Amerikaans document uit 1982, dat via google te vinden is op de site van de Amerikaanse defensie, blijkt dat toen al onderzoek was gedaan naar de risico's voor nier en blaas. Wist u dan niet dat het gevaarlijk was?

De Taskforce verzoekt om het genoemde document aan te leveren voor het onderzoek. Immers kan dit zeer beschuldigend zijn richting Defensie, en kan dit helpen in het nalatigheidsvraagstuk. Het is voor de onderzoekers mogelijk om het stuk zelf op te zoeken, maar als het document wordt gedeeld, kan de bron worden onderzocht. Amerika heeft toegezegd de echtheid van bronnen zo nodig te willen bevestigen, zoals dit ook is gebeurd in onderzoeken rond Irak. Overigens is Defensie zich ervan bewust dat de Amerikanen ook onderzoek doen naar de gevaren van Chroom-6.

Het RIVM vult aan dat zij naar alle betreffende documentatie zoeken. Er zijn een heleboel documenten van Defensie bekend, echter wil het RIVM niet alleen van die bron uitgaan en verder zoeken dan die documenten alleen.

ABP meet met twee maten. Ik ben magazijnmeester en heb nu darmkanker. Nu wordt gezegd dat ik uitgesloten ben [voor de coulanceregeling]. Voertuigen kwamen nat terug uit onderhoud, en moesten dan nog uitdrogen. Dit kan ik echter niet bewijzen.

De coulanceregeling is een tijdelijke regeling en zegt nog niets over de uitslag van het onderzoek. Als blijkt dat chroom-6 of CARC inderdaad een dermate verhoogd risico op kanker heeft, dan wordt iedereen alsnog meegenomen. Omdat de uiteindelijke conclusies nog enige tijd zullen duren, is er tot die tijd een voorlopige regeling ingesteld.

Criteria hiervoor zijn het ziektebeeld, de functies die men heeft gehad en dat de werkzaamheden met chroom-6 en CARC ten minste een jaar geduurd moeten hebben. Het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten ging uit van twee jaar, maar dat hebben de bonden niet geaccepteerd. Ten aanzien van de ziektes die in aanmerking komen voor de coulanceregeling, heeft het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten een lijst vastgesteld op basis van de huidige stand van de wetenschap. Met betrekking tot de functies heeft het ABP de opdracht om daar soepel mee om te gaan. Immers kan men voor een bepaalde functie geregistreerd staan, en in werkelijkheid andere werkzaamheden hebben verricht. Aanvragers hoeven dit niet te bewijzen, maar slechts aannemelijk te maken dat dat het geval was. Als iemand dat niet kan, valt diegene buiten de boot. Dit klinkt hard, maar het betreft immers nog slechts een coulanceregeling in afwachting van het onderzoek.

Ik heb zelf een aanvraag ingediend en kom wel in aanmerking op basis van mijn functie, maar niet op basis van het ziektebeeld. De enige die het lijstje kan uitbreiden is het RIVM. Ik begrijp dat de regeling dan duurder uitpakt, maar nu is er enkel het lijstje van het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten. Er zijn 700 mensen op bezoek geweest bij bedrijfsarts, daar moet toch een globaal beeld uit komen.

Het RIVM geeft aan niets met de coulanceregeling van doen te hebben.

De Taskforce geeft aan dat wanneer later blijkt dat iemands ziektebeeld toch causaal verband heeft met blootstelling aan chroom-6 bij Defensie, men later nog in beroep kan. Een coulanceregeling is per definitie tijdelijk, maar absoluut niet afdoende. Vooralsnog is de regeling gebaseerd op de bestaande lijst. Als straks het onderzoek is voltooid, zullen die bevinden worden betrokken bij een nieuwe regeling als hiervan sprake moet zijn.

Ik ben nabestaande. Kan er in het zuiden van land ook een focusgroep worden georganiseerd? Daarnaast hebben nabestaanden gevoel in de kou te staan. Zo ben ik niet uitgenodigd voor de focusgroepen. Graag zou ik in de toekomst zien dat nabestaanden meer worden betrokken.

Het RIVM geeft aan dat wanneer mensen zich niet aanmelden, er geen focusgroepen worden georganiseerd. De fase waarin focusgroepen worden gehouden is echter nog niet voorbij. In de eerdere fase werden ze gehouden om vragen te inventariseren. Nu komen er focusgroepen aangaande de werksituatie. Als er behoefte aan is, dan kunnen er nog focusgroepen worden gepland voor mensen die meer vragen hebben die in het onderzoek kunnen worden betrokken. Men zal nagaan of het goed is gegaan met de uitnodigingen voor de gesprekken en bezien of er behoefte is om er een in het zuiden te organiseren.

Met betrekking tot het hebben van meer oog voor de nabestaanden, is dit een boodschap die ook in Assen werd gedeeld. Het RIVM gaat samen met de Taskforce kijken hoe deze groep beter kan worden betrokken. Eerder heeft het RIVM de vraag uitgezet of er behoefte is voor een aparte focusgroep voor nabestaanden. Toen waren er slechts enkele reacties ontvangen, maar als er nu wel behoefte is, zal die alsnog worden opgestart. Dit punt wordt meegenomen.

Heeft RIVM contact met het buitenland?

Het RIVM geeft aan dat dat het geval is. Zo krijgen ze ook informatie via het Amerikaanse ministerie van Defensie. Het RIVM wil alle informatie die er in de wereld is gepubliceerd over chroom-6 en CARC. Ook worden buitenlandse experts en andere onderzoeksinstituten betrokken bij het onderzoek.

Ik heb gezocht via google, maar heb niets kunnen vinden of hier onderzoek naar wordt gedaan in Duitsland.

Volgens de Taskforce is navraag gedaan in zowel Duitsland als in België. Voor beide landen geldt dat dit geen issue is in hun land.

Mensen die in Duitsland werkten, waren mensen met een uitkering die daar te werk werden gesteld. Daar is ook een addertje onder het gras. Immers waren zij afhankelijk van hun uitkering.

De Taskforce vraagt zich af waarom er niet meer zaken spelen in het bedrijfsleven. Wellicht hadden zij het beter voor elkaar. In dit onderzoek zal ook een vergelijking worden gemaakt tussen de werksituatie bij Defensie in die tijd en bij het bedrijfsleven of vergelijkbare bedrijven.

We waren afhankelijk van de Amerikaanse bedrijven.

Volgens de Taskforce viel het personeel gewoon onder de Nederlandse arbowetgeving.

Kunt u in het kader van de coulanceregeling aangeven wanneer een functie van toepassing is? Toentertijd werkte alles en iedereen door elkaar heen. Voertuigen moesten zo snel mogelijk weer inzetbaar zijn en de Amerikanen moesten tevreden worden gesteld.

De coulanceregeling ziet toe op ziektes die mogelijkerwijs zijn te relateren aan blootstelling aan chroom-6 en CARC. Hierbij wordt gekeken naar de functie, het ziektebeeld en de duur van de blootstelling. Het ABP krijgt criteria, als je daar niet aan voldoet dan val je buiten de boot. Maar iedereen weet dat er vaak slechts een papieren werkelijkheid is. Daarom heeft Defensie gezegd dat er ruimhartig mee moet worden omgegaan. Als men aannemelijk kan maken in hun functie of werkzaamheden met chroom-6 of CARC te hebben gewerkt, of hieraan zijn blootgesteld, dan is dat afdoende voor de functievereiste.

Ik heb via mijn rechtsbijstandverzekering het bericht gekregen dat mijn aanvraag voor de coulanceregeling is afgewezen. Maar ik heb nooit een formele afwijzing gehad, waardoor ik geen bezwaar kan aantekenen.

Volgens de Taskforce gaan de 6 weken van de bezwaartermijn pas in als iemand de brief gehad heeft.

ABP geeft aan soms problemen te hebben met de verzending door Post NL.

Het punt is dus dat de informatievoorziening niet optimaal is.

De Taskforce beaamt dat er wel eens dingen misgaan, maar daarom worden deze bijeenkomsten ook gehouden zodat deze punten kunnen worden opgepikt.

Ik ben nabestaande. Is er al een besluit in het kader van mijn aanvraag voor de coulanceregeling, want ik heb nog niets gehoord?

De erven van iemand die is overleden, komen helaas niet in aanmerking voor de coulanceregeling. Een uitzondering is het geval dat iemand gedurende het aanvraagproces komt te overlijden, dan krijgen nabestaanden mogelijk wel het bedrag dat anders de medewerker zou hebben uitgekeerd gekregen. Voor nabestaanden staat de civielrechtelijke weg altijd open.

Ik heb een afwijzing gekregen voor de coulanceregeling, omdat ik een neustumor heb en dit niet wordt gezien als neuskanker. Mijn tanden zijn inmiddels uitgevallen door het kalktekort. Hoe moet ik nu verder?

De Taskforce geeft aan dat men nog in bezwaar kan tegen een afwijzing, en ten slotte nog naar de rechter gaan. Het is vervelend als iemand buiten de regeling valt, maar dit is slechts bedoeld om de ergste nood te lenigen. Als uit onderzoek blijkt dat er sprake is van meer ziektebeelden die causaal verband hebben met blootstelling bij Defensie aan chroom-6, CARC of andere stoffen die een versterkend effect hebben, zal Defensie alsnog haar verantwoordelijkheid nemen.

Wanneer is het onderzoek klaar?

Volgens het RIVM zo snel mogelijk. Men is nu doende met de deelonderzoeken, waarbij vanaf medio 2016 de eerste antwoorden worden verwacht. De deelvragen op basis van documentatie en focusgroepgesprekken zullen eind volgend jaar grotendeels zijn afgerond. Dat is echter minder goed in te schatten, omdat dit ook afhangt van de inbreng van betrokkenen. Ten slotte kan de aansprakelijkheidsvraag pas worden beantwoord als al het andere is afgerond. Via nieuwsbrieven zal het RIVM betrokkenen op de hoogte houden van de voortgang. Vanuit de Taskforce wordt aangegeven dat de voortgang ook nadrukkelijk aan de orde is geweest in de Tweede Kamer. De Minister heeft hierover gesproken met de voorzitter van de Paritaire Commissie. Ook is er een gesprek geweest tussen Defensie, de voorzitter van de Paritaire Commissie en het RIVM. In deze gesprekken heeft het RIVM hetzelfde antwoord gegeven. De Minister heeft het RIVM dus gemaand om de snelheid er in te houden.

Men heeft dus vier jaar nodig om vast te stellen dat er iets fout is gegaan. Dit is wrang. Er gaan immers mensen dood, zonder dat ze ooit de bevestiging krijgen over de oorzaak van hun ziekte.

De Taskforce geeft aan dat er inmiddels wel een en ander is opgetuigd. Er is wel erkenning voor deze klacht, maar Defensie wil wel uitvinden wat er precies is gebeurd.

Waarom zijn er nu focusgroepgesprekken, als er ook al gesprekken met de bedrijfsarts hebben plaatsgevonden?

Naar aanleiding van dezelfde vraag in Assen, zegt het RIVM tezamen met de Taskforce te zullen bezien of de informatie uit de gesprekken met de bedrijfsarts kan worden meegenomen in het onderzoek, gelet op het medisch beroepsgeheim. Het RIVM zal betrokkenen hierover informeren.

De Taskforce geeft aan dat de aanvullende gesprekken met de bedrijfsarts oorspronkelijk niet bedoeld waren als bijdrage voor het onderzoek, maar voor de gemoedsrust van betrokkenen. Gelet op de verzoeken van aanwezigen wordt nu gekeken of de artsen algemene bevindingen mogen verstrekken, of dat betrokkenen moeten worden benaderd om toestemming te krijgen voor het gebruik van deze gegevens.

Met betrekking tot de coulancregeling, is bij veel aanvragers middels het ABP gebleken dat hun defensiedossier is kwijtgeraakt.

Defensie doet er alles aan om mogelijk zoekgeraakte dossiers te achterhalen. Helaas gebeuren dit soort dingen en het is zaak dat deze dossiers dan op een andere manier worden aangevuld, waaronder door het aandragen van eigen informatie en door zoveel mogelijk te onderbouwen, bijvoorbeeld op basis van de informatie of verklaringen van collega's.

Het gevoel leeft dat de aanvraag voor de coulancregeling lang duurt, zodat er minder mensen uitbetaald hoeven te worden.

Vanuit de HDP wordt aangegeven dat wanneer er een aanvraag wordt gedaan voor de coulancregeling en de aanvrager tijdens dit proces komt te overlijden, de gelden dan bij toekenning worden verstrekt aan diens nabestaanden. Defensie heeft dus geen gewin bij het overlijden van aanvragers.

Sluiting

In januari 2016 zal een bijeenkomst worden gehouden over PX-10. De locatie is nog afhankelijk van het aantal aanmelders. Tot dusver is er geen reden om terug te komen op standpunt PX-10 en zal dat dossier niet worden heropend. Wel zal er een toelichting worden gegeven door het RIVM. Dit zal betrekking hebben op de betrokkenheid van professor Tytgat en het verkeerde beeld dat geschept werd door EenVandaag, en op de discussie over de deskundigen.

Het is zaak om deze twee onderzoeken gescheiden te houden, waardoor alleen mensen die geregistreerd stonden bij het informatiepunt voor het PX-10-onderzoek uit 2008 een uitnodiging hebben ontvangen. Mensen die enkel geregistreerd zijn voor het onderzoek naar Chroom-6 en Carc, zijn dus niet uitgenodigd.

infoc6&carc@caop.nl
tel. 070-3765476

Ondersteuningsteam
Chroom6&CARC

BGen Van Duurling dankt aanwezigen voor hun medewerking.

Belangrijke info
Informatiepunt CAOP: infoc6&carc@caop.nl
Documenten onderzoek:
www.rijksoverheid.nl/chroomverf

Programma

- 10.00 welkom door LtKol B. de Jongh, lid Taskforce chroom-6
- 10.05 korte terugblik en stand van zaken door BGen J.S. van Duurling, projectdirecteur en leider Taskforce chroom-6
- 10.20 onderzoek RIVM door Rob Beelen, onderzoeksleider
- 10.50 pauze
- 11.10 vragen
- 12.00 einde

Welkom

3

Ministerie van Defensie

Brigadegeneraal J.S. van Duurling

4

Ministerie van Defensie

Hoe het begon

- Begin 2014 meldingen bij het ABP
- Relatie ziektebeelden en chroom-6
- Eerst POMS-sites
- Later defensie breed

- Oprichting TF chroom-6
- Najaar 2014 onderzoek RIVM
- Voorlichtingsbijeenkomsten

5

Ministerie van Defensie

Overzicht onderzoeken

Onderzoek naar het verleden

- Historisch onderzoek door RIVM
- Archiefonderzoek door Taskforce

Onderzoek naar het heden

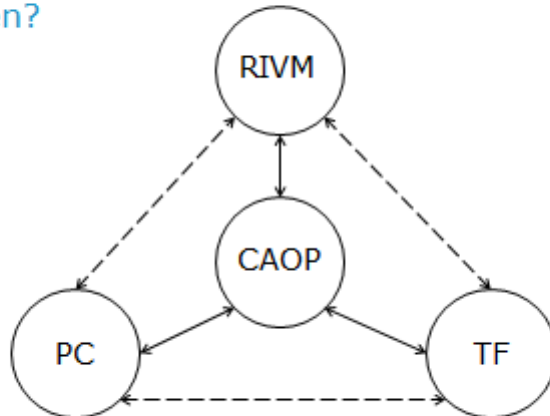
- GGD-onderzoeken naar actuele situatie op POMS-sites
- Gezondheidskundige onderzoeken voor (oud-) medewerkers
- Quick-scan op 10 lokaties waar nu nog met chroom-6 wordt gewerkt

6

Ministerie van Defensie

Wie zijn er bij het onderzoek van het RIVM betrokken?

Wat is er vanaf 2014 nog meer gebeurd?

Onderzoek verleden

Taskforce

- Archiefonderzoek: 2.000 documenten
- Geanonimiseerd en gepubliceerd op internet
- RIVM gebruikt deze documenten voor het onderzoek
- Documenten voor 1985 moeilijk terug te vinden ivm bewaartermijn archiefwet
- Vragen verzameld uit voorlichtingsbijeenkomsten die het RIVM verwerkt heeft in onderzoeksvragen

-Oproep:

Als u documenten heeft dan kunt u die nog steeds ter beschikking stellen van het onderzoek door het RIVM.

Onderzoek heden

GGD-onderzoeken

In opdracht van het ministerie van Defensie brengen de regionale GGD's in kaart of het huidige personeel van de voormalige POMS-site gezondheidsrisico's loopt.

POMS-sites:

Coevorden
Ter Apel
Vriezenveen
Brunssum
Eygelshoven

Onderzoek heden

Gezondheidskundig onderzoek

Oud-medewerkers zijn uitgenodigd voor een consult met de bedrijfsarts

Ruim 700 oud-medewerkers hebben hier gebruik van gemaakt.

Coulance-regeling

Defensie heeft samen met de vakbonden een regeling opgesteld voor (voormalig) Defensiemedewerkers die mogelijk ernstig ziek zijn geworden door het werken met chroom-6 houdende stoffen.

De regeling ging in op 1 maart 2015.

Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) zorgt voor de afhandeling van de tegemoetkoming.

Tenslotte

- Minister wil onderste steen boven
- Aandacht vanuit Defensie
- Aandacht vanuit de politiek

-Het woord aan Rob Beelen, onderzoeksleider van het RIVM

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Voortgang RIVM-onderzoek

Rob Beelen
Onderzoeksleider RIVM

Het RIVM-onderzoek

Gezondheidsonderzoek gebruik gevaarlijke stoffen bij Defensie; POMS, chroom-6 en CARC

- Zo snel als mogelijk
- Zorgvuldigheid en kwaliteit
- Betrokkenheid en bijdrage (ex-)medewerkers van belang

15

Wie hebben vragen gesteld om te onderzoeken?

Alle belanghebbenden zijn uitgenodigd om vragen door te geven →
meer dan 1.400 vragen ontvangen

- (Ex-)medewerkers van Defensie
  - Individuele vragen
  - Focusgroepgesprekken:
    - Welke vragen heeft u?
    - Waarom heeft u deze vragen?
- Vakbonden
- Letselschade-advocaten
- Defensie
- Nederlands Centrum voor Beroepsziekten
- Onderzoeksraad voor de Veiligheid

16

Wat heeft u gevraagd om te onderzoeken?

Waarom ben ik blootgesteld en wat kan het veroorzaken?

- Wat is er bekend over chroom-6 en/of CARC
- Relatie gezondheidseffecten met chroom-6 en/of CARC

Hoe zit het met mijn gezondheidssituatie?

- Welke medische testen/onderzoeken zijn er om blootstelling en ziekte door blootstelling aan te tonen

Wat is er gebeurd op het werk?

- Blootstelling bij Defensie en producten Defensie
- Vragen over naleving regels en normen
- Wat is het gezondheidsrisico voor (ex-)werknemers
- Welke ziektebeelden komen voor bij (ex-)werknemers
- Medische zorg

Wie is er verantwoordelijk en aansprakelijk?

- Juridische/aansprakelijkheidsvragen

21

Het RIVM-onderzoek

Hulp

Historisch
onderzoek

22

Hulp aan mensen die ziek zijn

- Gesprekken met (ex-)medewerkers
- Gesprekken met hulpverleners
- Medische en chemische informatie bij elkaar gebracht
- Artsen informeren: Informatieblad chroom-6 voor huisartsen
- Ondersteuning arts bij vragen

23

Hoe beantwoorden we uw vragen?

- 1.400 vragen → 34 onderzoeksvragen
- Rol Paritaire Commissie
- 34 onderzoeksvragen → 10 deelonderzoeken
- Rol Klankbordgroep: toetsen onderzoek
  - Deskundigen ingebracht door alle belanghebbenden
- Experts binnen en buiten het RIVM dragen bij

24

Wat betekent u voor het onderzoek?

Uw bijdrage aan het onderzoek is essentieel:

- Vragen doorgeven voor het onderzoek, zodat het onderzoek aansluit bij wat u onderzocht wilt zien
- Essentiële kennis die nodig is voor het beantwoorden van de vragen:
  - Beschrijving in documenten geeft geen compleet beeld
  - Interpretatie van de regels
  - Praktijk vaak anders dan de papieren werkelijkheid
- Gesprekken over de werksituatie:
Brede spreiding noodzakelijk om het beeld compleet te krijgen, daarvoor worden zoveel gesprekken gevoerd als nodig is
- Informatiepunt Chroom-6 & CARC

25

Hoe beantwoorden we uw vragen?

Waarom ben ik blootgesteld en wat kan het veroorzaken?

- Literatuuronderzoek over chroom-6 en/of CARC en de relatie met gezondheid

Hoe zit het met mijn gezondheidssituatie?

- Literatuuronderzoek over medische testen/onderzoeken om blootstelling en ziekte door blootstelling aan te tonen

Wat is er gebeurd op het werk?

- Onderzoek literatuur/documenten
- Gesprekken met (ex-)medewerkers en andere betrokkenen over werksituaties

Wat is het gezondheidsrisico voor (ex-)werknemers?

- Informatie uit andere deelonderzoeken

Wie is er verantwoordelijk en aansprakelijk?

- Informatie uit andere deelonderzoeken

26

Waar staan we in het onderzoek?

- Hulp bij omgaan huidige gezondheidssituatie
- Historisch onderzoek
  - 1. Verzamelen van de vragen van belanghebbenden**
  - 2. Opstellen van de onderzoeksvragen**
  - 3. Opstellen van de onderzoeksplannen**
  - 4. Onderzoeken en beantwoorden van alle onderzoeksvragen**
  5. Afronden van en communicatie over de deelonderzoeken → openbaar

Alle deelonderzoeken zijn gestart.

De laatste stappen in het onderzoek kunnen pas worden gezet, zodra de voorafgaande deelonderzoeken zijn afgerond.

27

Wat kunnen wij **nu** voor u betekenen?

- ...
- Heeft uw arts vragen?
  - Het RIVM kan meehelpen
  - Informatieblad voor huisartsen, bv. over CARC

28

Hoe houden we u op de hoogte?

- Nieuwsbrieven
- Website Informatiepunt Chroom-6 & CARC:
www.informatiepuntchroom6.nl
- RIVM-website:
http://www.rivm.nl/Onderwerpen/C/Chroomhoudende_verf_en_CARC
  - Onderzoeksvragen openbaar gemaakt
  - Onderzoeksplannen openbaar gemaakt
  - Resultaten openbaar gemaakt
- Media
- ...

29

Vragen

30

Ministerie van Defensie

infoc6&carc@caop.nl
tel. 070-3765476

Ondersteuningsteam
Chroom6&CARC

Informatiepunt CAOP
infoc6&carc@caop.nl
070-376 5 476
www.informatiepuntchroom6.nl

Onderzoek RIVM
www.rivm.nl

Ministerie van Defensie
www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/chroomverf
www.defensie.nl